

У1
Т50

Вельмишановній артистці

Марії Костянтинівні

Заньковецькій

Присвячує ця книга

Автор.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Лейба, старий жид.

Сара, (потім Марія) його дочка, на 19 році.

Кулина, старенька баба.

Стенан, син її, на 25 році.

Пріська, молода, пишна дівчина.

Панас Сторня, заможний селянин, років за 50.

Оришка, дівчина, Лейблнна наймичка.

Хведоська, }
Марина, } Дівчата

Тарас, } селяне, плянички.
Мусій, }

1, 2, 3—селяне.

1, 2, 3—баби.

1, 2, 3—дівчата.

1, 2, 3, 4—парубки.

Парубки, дівчата й народ.

ДІЯ ПЕРША.

Гай. Над вечір. Починає сутеніти. Праворуч млин, ліворуч Лейбина хата, вікном до глядачів. Хата з ганком, вкрита черепицею. Близьче до млину велике гіллясте дерево.

ЯВА І-ша.

Стенан, Пріська, парубки, дівчата й Сара (Сара в хаті сидить біля розчиненого вікна, з книжкою в руках. Парубки грають у довгої лози, дівчата сидячи гомонять і сміються).

1 парубок. Ка-ана яку забавку знайшли!

Дівчата. А вже правда!

1 парубок. Ніби-то кращої й придумати не мож-

на. Сама дівчина. Сами граються, а ми отак сидимо и розвеселить нікому.

3-й парубок. А й справді хлопці, киньмо... да-вайте краще пісню, або-що, утнемо! І дівчата розважаться, горло подеруть, а то бач задухували.

(Чути, як десь недалеко грає музика: скрипка та бубон).

1-ша дівчина. Чуєте, на вигоні музика грає.
Ходимо туди!

Гурт. Ходімо, ходімо. (Пішли праворуч, побіля
млина. Степан мав іти у другий бік, але
Пріська затримала його).

ЯВА 2-га.

Степан і Пріська.

Пріська. Постій... та куди ти?

Степан. Чого тобі?

Пріська (вдержуючи). Подожди, дай сказати
слово...

Степан. Що там таке цікаве маєш говорити?

Пріська. (пригортаючись до його). Степане, ска-
жи, чого ти від якого часу ніби ховаєшся
від мене, розмовляти зо мною не хочеш?

Степан. То тобі так здається.

Пріська. Ох, коли-б тільки здавалося! то було
повсяк час зо мною гуляв, кохався, а тепер...

Степан. А тепер може мені не до того.

Пріська. Може горе яке у тебе? (пауза) Чого
кривесся, чому мені не скажеш?

Степан. Не полегша, хоч і скажу.

Пріська. Степане, я помічаю недобре щось...
Серденько мое чує ніби щось страшне, мені
здається...

Степан. Чим же я винен, що тобі „здається“.

Пріська. Ти не кохаєш мене? Не до любови я
тобі? Мовчиш? Мабуть правда? Мабуть я вга-
дала? (пауза, ласково) А пам'ятаєш, Степано-
чку, як присягались вік кохатись... пам'ята-
єшь?.. Одружитись в-осени мали...

Степан (зітхнув). Рада б душа в рай,— гріхи не
пускають.

Пріська. Гріхи?! які?..

Степан. Та... такі... усякі...

Пріська. Чому-ж не хочеш сказати? Може ма-
тинка не згожується за невістку мене мати?
(пауза) Чи може другу покохав?

Степан. Та чого це ти так причепилась до мене?

Пріська. Бо ти не такий до мене став. Мабуть
знов за Лукію мислиш?

Степан. Потрібна вона мені!

Пріська. Може иншу яку кохаєш? Скажи мені,
скажи, щоб я одразу все знала.

Степан. Ех, Прісько, усяко на світі бува... Ти
добре знаєш, що кохав я тебе, щиро кохав, —
ти це сама бачила, — вечір який не побачу
тебе, умираю за тобою!

Пріська. А тепер?

Степан. Я не винен... Не можу ж я примусити
свого серця кохати тебе, коли воно не хоче.

Пріська. Не хоче?! Чому?

Степан. А я знаю?

Пріська. Степане Степаночку... орле, не говори
цього, не жартуй, бо цей жарт—пекельний
жарт! Віп гадюкою вється круг мого серця,
вогнем пече!

Степан. Я. Прісько, не жартую... Я душею ра-
дий кохати тебе, так нічого з серцем не по-

дію... Що ти зробиш, коли воно не лежить до тебе?

Пріська *[докірливо і гірко]*. Не лежить... На віщо-ж було улещати, неправду казати?

Степан. Не улещував я тебе. Кажу-ж, кохав.

Пріська. Кохав... Ні, Степане, хто щиро раз покохав, той до віку не перестане! Я першого тебе покохала і поки серце у грудях битиметься, одного тебе кохатиму!

Степан. У тебе таке серце, а у мене інше.

Пріська. Я кохаю тебе, Степане, над усе на світі... не цурайся мене, не занести мого віку... Пронаду-ж, на віки пропаду без тебе.

Степан. То пусте! Мало тобі парубків, чи що? Закохайся в котрого і пропадуть не треба буде.

Пріська *[ображено]* Що!?

Степан. Нема нічого дивного!

Пріська. *(гордо)* Ти, либонь, забуваєш, Степане, що я не ледащиця, щоб сьогодні кохати одного, завтра другого, і думати за третього! Я... Я не повія!

Степан. Боронь мене Боже так думати.

Пріська *(не потураючи)*. Це ти вієш своїм коханням, мов половою!

Степан. Не варт нам довго говорити! Що було, те минулось.

Пріська. Ні, не минулось! *(палко)* Не минулось, і не минеться! *(пригортаючись)* Я тебе нікому не віддам, нікому! Ти мій, чуєш, мій на віки!

Степан. Ет! *(відпихає її)*. Мені нема часу тут киснути. Прощай! Нудна, мов патока, а в'яжеться! *(пішов)*.

Пріська. Тривай! *(Зробила кілька ступнів і зупинилась)* Чи він шуткує? чи?.. Невже пншу покохав? Е, ні, парубче, цього nebude! Я тобі не Лукія, ні! Як на те підеться, то ні на хвилину не задумаюсь агубити й тебе й себе. Інший тебе не віддам. *(пава)* Кого-б же це він покохав? *(Думає)*.

ЯВА 3-я.

Пріська й Павло.

(Стемніло. Гьохнає соловей).

Павло *(увиходе)*. Бач, де вопа! Насилу знайшов! Що це ти тут одна поночі відьмуєш, чи як? *(Обніма її)*.

Пріська. Геть к бісу!

Павло. Ой-ой-ой,—яка сераита! Чи не гедзь, часом, укуєш? *(Регоче)*. Ходим до гурту, там за тобою скучають!

Пріська. Нікому скучати.

Павло. А може й е! Ходім, там гульня скрипка, бубон, ходім... танок збираються вести, ну, й звісно, ти будеш королівна. Мене силою погна-ли тебе шукати. Чого це ти така засмучена?

Пріська. Видчепсь! *(побігла)*.

Павло. Тю, скаженна! *(побіг за нею)*.

ЯВА 4-та.

Оришка *(несе воду й ставить біля ганку)*. Ну й гай у нас! Не гай—божий рай! Хоч як гірко

на душі, а вийдеш у цей гай глянеш навкруги і все горе забудеш. Оп тобі й ставочок, і млиночок, а ось і вишневий садочок!.. А у садочку соловейко співун... ач, як тьохка!.. Тьох, тьох, тьох... *(Замислилась і співа)*.

Не щечечи, соловейку,
На зорі раненько!
Не щечечи малесенький,
Під вікном близенько!

Твоя пісня дуже гарна,
Ти гарно співаєш;
Ти щастливий: спарувався
І гніздечко маєш.

(Зітхаючи говорить) І у мене свій садочек був соловейко співав, було й гніздечко — не стало!.. *(втирає очі)* Всього не стало... У найми пішла... *(співає далі)*.

А я, бідна, безталанна,
Без пари, без хати!
Не судилось мені в світі
Весело співати.

Ой, лети, співай тим людям,
Котрі веселяться;
Вони піснею твоею
Будуть забавляться.

Мені пісенька така
Серце розриває!
Дуже б'ється воно в грудях
Аж дух замирає.

ЯВА 5-та.

Оришка, Лейба, а далі й Панас.

Лейба *(в дверях)*. А ну, до хати! Пішла по воду та й запропастилась!

Оришка. Зараз... Я тільки що прийшла *(бере відра у руки)*.

Лейба *(виходє на ганок і сіда)*. Та винеси мені сюди чаю.

Оришка. Добре. *(пішла)*.

Лейба *(сидить і дивиться угору)*. Хм... покотилась!.. Зникла!.. Отак і моє життя, мов та зіронька, закотилось. *(Зітха)*. Так якось мелькнула перед очима молодість і нема!.. Не зчувся, як і сивиною обгорнуло... Сплине, иноді, та молодість в думках, і знов забудеться. Не забувається тільки той клопіт, та праця, котрою добро своє наживав... А таки нажив, хе, хе, хе, нажив... буде добрий посаг для Сарни... Тільки й утіхи зосталось, що вона.

Панас *(увіходить)*. Добри-вечір, Лейбо!

Лейба. Здрастуйте, Панасе Трохимовичу! *(подає руку)*.

Панас. Я до тебе.

Лейба. Спасибі, Сідайте.

Оришка *(вносить чай)*. Здрастуйте, дядьку.

Панас *(сідаючи)*. Здорова, здорова!

Лейба *(до Оришки)*. Принеси й їм, та лампу за-світи й винеси.

Оришка. Добре. *(пішла і виносить чай і лампу)*.

Панас. Звістку тобі привіз.

Лейба. Від кого і яку?

Панас. Од Іоселя.
 Лейба. Од Іоселя?
 Панас. Еге!
 Лейба. Де ви його бачили?
 Панас. У Корсуні.
 Лейба. Хіба ви були у Корсуні?
 Панас. Оце, над вечір, тільки повернувся.
 Лейба. Що-ж він говорив? Кушайте чай.
 Панас. Спасибі. Наказував кланятись тобі і дочці.
 Лейба. Спасибі, спасибі.
 Панас. Питав, чи одержав ти листько від його.
 Лейба. Сьогодні отримав.
 Панас. Обіцявся завтра прийти до тебе.
 Лейба. Він написав про це... Ждемо, ждемо,—дорогий листь!.. Пийте-ж, будь ласка, чай (п'ють чай).

ІВА 6-та.

Ті-ж і Сара. (Сара в хаті стає біля вікна. Засмучена). Який чудовий вечір! Усе небо вкрито зіроньками!.. Як гарно, як хороше воно горять... он блакитним вогнем... зеленим, червоном... а між ними величень місяць... гордий і осяйний! нишається, красується і ненаць примушує тебе жити, радіти, чаруватись промінням Божім. Ти, місяченьку, чаруєш, ласкаєш очі—не серце. Серце, проси, бажає кохання, щирого і вільного кохання,—не краденого, не таємного, яким я користуюсь!.. (замислилась).
 Панас. Спасибі, Лейбо.

Лейба. Пийте ще. Оришко! Оришко!
 Панас. Як що ласка—вип'ю. (Оришка увиходе).
 Лейба. Налий нам ще чаю.
 Оришка. Зараз (забірає стакани і йде, а потім подає чай і зникає).
 Панас. Чи ти, Лейбо, чув, що у нас у містечкові скоїлось?
 Лейба. Ні.—Що таке?
 Панас. Гі!.. Там таке... Здається, що станового нашого по шапці!
 Лейба. Ну?! Що тратилось?
 Панас. Ти-ж чув, мабуть, що становий—то..
 Лейба. Шш!.. (озирається) говорить потихеньку. (тихо балакають і п'ють чай).
 Сара. Не знаю, що робити—не знаю!.. Думка спережає думку... і одна думка, думка про Степана панує над усе... Серце якось чужде, боляче б'ється, ніби йому тісно у грудях, ніби воно хоче вирватись на волю, на простір, але його щось адавляє, вдержує, не пускає. Як тяжко любити крадькома... Крадькома од тата, од людей, навіть од самого Бога!—а треба... не можу ж я зупинити серця, не можу. Чудно, їй богу, на світ: для того, щоб кохатися, ніби треба бути однієї віри, належати до однієї зграї... ніби кожний не може залишатись тим, хто він є і кохати одно одного?
 Лейба. Хе-хе-хе... Та певже?
 Сара. Вірно!
 Лейба. Це штука! Хе-хе-хе! (тихо балакають).
 Сара. Завтра приїде, Іосель... Ха-ха-ха! Молодий, ха-ха-ха... Приїде, щоб забрати з собою за-

коном примусити мене кохати його, належатимому... Ні!.. ні!.. Коли віра, закон, забороняють мені кохати, кого я хочу, так я зражу батківську вірі, і таки любитимусь з Степаном Зражу вірі... Страшно, страшно подумати! (замислилась).

Лейба. Ой-ой-ой! Хе-хе-хе!

Панас. Він вже й туди, він вже й сюди, він крупі, він і піона... так—ні! хе-хе-хе! (ригочуть).

Сара (рішуче). Все одно!.. Коли б швидче Степан тільки приходив, умовлюсь з ним і утечу, звідціль, утечу... Зазнаю щирого, вільного кохання... (зразу) А тато!? Тато!.. Що з ним стареньким буде? Він не виживе (схилившись на руки плаче).

ЯВА 7-ма.

Ті-ж і Степан.

(Степан увіходить крадучись, але побачивши Лейбу Панаса повернув назад і через кілька хвилин пішов до вікна, де сидить Сара).

Лейба. Це як по нашому! Фєрваль аганц постройки!.. хе-хе-хе.

Панас. Догрались наші! Хе-хе-хе... А по нашому: по правді, каже, роби, по правді і очі вилізуть. Хе-хе-хе... (За лапштунками далеко чути гуртову пісню).

Степан (біля вікна). Добри-вечір, ластівочко моя Сара. Ой, як ти мене злякав!.. Я так замислилась!

Степан. Тихше говори, бо на ганку сидить батько з Панасом... Ти чогось зовсім засмучена... (розмовляють не дуже голосно).

Разом.

Панас. Ач, як вигукують.

Лейба. Еге, молодість! співають, гуляють, поки не мають клопоту... це тільки й їхнього, а під крадеться горе, клопіт, обсипе сивизна — годі! От ми з вами—не до того вже! Хе-хе-хе!..

Панас (зітхаючи). Наше минулося. Спасибі за чай.

Лейба. На здоров'я.

Панас. Стало бить на цім тижні й весілля у тебе?

Лейба. На цім же, на цім. Спасибі Богові, дав таки дождати часу, що погуляю на весіллі у дочку.

Панас. Так, так. А Йосель, здається, жидочок нічого собі?

Лейба. Гарний, гарний чоловік.

Сара. Степане, щастя моє, місяцю ясний, коли кохаєш мене, коли правда тому, що говорив, бери мене, бери зараа і веди куди хоч.

Степан. Що таке скотлось?

Сара. Завтра приїде Йосель, мій паречений...

Степан. Велика штука! Приїде й знов поїде.

Сара. Ні!.. Він приїде а тим, щоб звідціль поїхати вкупі зо мною.

Степан. Як саме?

Сара. На цім тижні хоче повінчатись зо мною. Степан. Цього не буде! Сара. Я не можу... не хочу... Я одного тебе кохаю... ні на кого не змінюю...

Степан (обніма). Не бійся, я нікому тебе не віддам. Ти моя, моя і більш нічия.

Панас. Рудий тільки,
аж горить! Хе-хе-хе!
Лейба. Хозяїн добрий,
грошей не мало є, а як
Сарочку мою любить!
Ц... ц... ц...

Панас. Таку-б та не
любити! А вона його?

Лейба. Звісно, теж лю-
бить... Я її не слую,
боронь Боже!

Панас. Так!.. Весілля
тут гратимеш?

Лейба. А як же?!—тут.

Панас. І музика буде?

Лейба. Ще не аби яка, а
Корсунська! Хе-хе-хе!..

Панас. Ти ж до дочки,
у Корсунь, жити пере-
їдеши, чи як?

Лейба. Ні, я вже тут
віку доживатиму.

Панас. Чого-ж так? Оце,
здається, на Шокрову
срок тобі кінчається?

Лейба. Я бачите, ще
на три роки узяв у
аренду млина.

Панас. Хіба?

Лейба. На тім тижні її
контракта підписали.

Панас. За ту ж таки
ціну?

Сара. Коли-б, ко-
скоріше прийшов!
час, коли я зможу
бити не крадучись. С-
пане, ти був у по-
що він згоджується
Степан. Звісно в-
жується...

Сара. Знаєш що. Сте-
пане, ходім зараз до
го... я хочу зараз
скінчити... у мене ду-
мки за думками мі-
ються... то мені стра-
но робиться за ара-
вірі... то я почин-
жаліти тата, а вінко
здається мені, що
не любиш мене.

Степан. Та що бо-
говорини? Я вже
знаю, чим і як тебе
віряти?.. А до батю-
ки зараз, не тойякось
треба спершу попер-
дити його... Здаєшся
Я оце побіжу до його
побалакаю, тай по-
за тобою,—добре?

Сара. Добре.

Степан. А ти при-
туйся. Я повернуся і жда-
тиму тебе біля ганку.

Лейба. Дешевше. Па-
нові треба за гряницю
їхати, а грошей не
хватає, так він при-
кликав мене, гай говорі:
„як що маєш. Лейбо,
ще держати у аренді
млина, то давай упе-
ред за три роки грошей,
так дешевше—говоре—
віддам“, ну я й узяв.

Панас. За скільки ж
іменно?

Лейба. Перше я платив
за аренду 230 карб. на
рік, а тепер заплатив
по 200 карб. Шість
сот за три роки напе-
ред виклав!

Панас. Шістьсот?

Лейба. Еге.

Панас. Так одразу й ви-
клав?

Лейба. Одразу-ж.

Панас. Хм... Шістьсот!
Ну й сума!

Лейба. А що робити?
Звик я до цього кутка.
Сами подумайте: 20 ро-
ків живу вже я тут.

Панас. Так, так... Кур-
ка, кашуть, до сїдала
звикав чоловік і подавно.

Сара. Як тільки татко
ляжуть, я й вийду.
(зітха). Нехай хоч ніч
йому спокійна буде.

Степан. Так я побіжу.

Сара. Тривай... Степа-
не, ти бачиш, що я те-
бе. Кохаю над усе, мі-
няю на тебе усе святе,
дороге... віру міняю,
батька... (крізь сльози)
чухеш? Я зостаюсь на
ввесь вік з тобою...

Степан. Хіба ти не ві-
риш?

Сара. Степане, дивись,
(показує у гору). Он
він, ясний, девиться на
нас і чує нашу розмо-
ву... Нехай же він бу-
де свідком нашого ко-
хання, нехай він сто-
їть на сторожі нашої
вірності... Як що ж,
не дай Боже, хто зра-
дить з нас, нехай він
буде помітником арал-
никові! Я присягаюсь
батьком, покійною ма-
тір'ю тобою, ясний мі-
сницю, кохати вірно до
віку одного тебе, Сте-
пане! (плава). А ти?

Лейба. То-ж то й е! (зіт-ха).

Панас. (встає). Вже час і до дому.

Лейба. Подождіть, я гукну на Сару, ви самі вклоніться їй від Іоселя. Це не пізно—вспитесь (гука). Саро, Сарочко! Ви ж глядіть, на весілля приходьте, не гребуйте жидом Лейбою. Хе-хе хе.

Панас. А чого-ж? Звісно, прийду... Пейсаховою почаствуєш! Хе-хе-хе.

Лейба. Почастую, хе-хе-хе... почастую... (обчиня двері й гука). Саро, Саро! а йди лиш сюди, діло є. Мабуть читала... Любить книжки читати, страсть як любить!

Сара (вийшла на ганок). Чого вам, тату? Здрастуйте, дядьку.

Панас. Здрастуй Сурко!

Лейба. Вонн оце з Корсуня...

Панас. Іоселя бачив,—наказував, щоб вклонитись тобі від нього.

Сара (чудно). Спасибі.

Степан. Присягаюсь і я усім дорогим мені, кохати вік тебе одну!

Сара (нагло пригортаючи його). Вірю, віра... мій голубе! Тепер я спокійна. (голос).

Сара. (Обхилилась од Степана). Ой, татко, кличуть. Іди-ж, іди.

Степан. Дивись же, виходь!

Сара. Вийду, вийду, не турбуйся (Цілюються).

Степан. Горличко моя! ніяка сила не одніме тебе у мене!

Сара. Пусти, пусти! Зараз, тату, йду! (Зникла. Степан пішов за лампунки).

Лейба. Чого-же це ти, донечко, не весела така? Сара. М... Я нічого...

Панас (подає руку Лейбі). Ну, залишайся здоров. Прощай, Суро!

Лейба. (Прощайте).

Сара. (Пішов і зупинився біля дерева). Ге!.. Яке гіллясте, та лишне розрослося!

Лейба. Сам викохав.

Панас. У жароту холодок добрий. (пішов).

Лейба (цілуючи Сару). Так, донечко дорога, незабаром ти й покинеш мене, старого... залишусь один сирота, совсім сирота.

Сара (болізно). Тату.

Лейба. Що-ж, донечко, чи рано, чи пізно, а треба... не як же дівкою сидіти, та старого батька доглядати, хе-хе-хе!..

Сара (припадаючи до грудей Лейби). Тату, рідний, дорогий!.. Важко, боляче мені покинути вас одного в самотині.

Лейба (пригортаючи її до себе). Треба, Сарочко, не ремствувати, а дякувати Милосердному що посила тобі дружину. (пауза). Ти плачеш... Дороги для мене ці слізи... Я вірю, бачу, що ти жалієш мене,—плачеш... Ну, заспокойся-ж, заспокойся... не плакати треба—радіти!.. Ну й весілля утнемо! хе-хе-хе. На всю округу! Таке весілля, щоб довго згадували, як старий Лейба, свою єдиначку, свою віроньку ясну заміж віддавав... Хе-хе-хе... Я написав Іоселеві, щоб він і музику з Корсуня привіз, там краща Стеблівської. Та чого це ти, справді, закурена така?

Сара. Ні... Нічого, тату.

Лейба. Оце треба ще майстрів найняти—яткі поставити на подвір'ї і тут, біля хати. Нехай усе село, увесь мир до нас на свято приходить—усіх вітаєм! *(Сара важко зітха)* Що-бо з тобою, хай Бог милує! Чи не хвора ти часом?

Сара. Ні... голова болить... то нічого... так... воно пройде.

Лейба. Іди, та ляж, засни й перестане голівка боліти. *(Шлує її у голову)*. А я піду до Івана, та побалакаю таки про яткі... тепер він повинен бути дома... *(Іди-ж, іди, та ляж...)* Завтра наречений приїде, не гарно, коли застане тебе такою, як зараз! Хе-хе-хе... Ну, я ж іду. *(пішов)*.

Сара *(до який час мовчить, потім сідає схиливши голову на руку)*. Бідний, бідний тато! Він не зна, не почува, яке велике горе я маю вчинити йому! Він, неначе дитина, радіє тому піби щастю, що готує за для мене! Він клопочеться, вбивається за мною, а я, за всі його піклування, маю кинути його, відсапитись на віки від його, на віки... *(Замислилась)*. Що-ж, що-ж мені робити, коли я кохаю? Боже! Ти бачиш, що я не винна, що я не можу зупинити свого кохання! Прости ж мені мій грішний замір! *(пауза)* Признатись татові... Ні, ні, ні! Він скоріше згодиться бачити мертвою мене, ніж за зраду вірі... Ні, не можна.

ЯВА 8-ма.

Сара й Оришка.

Оришка. Отак! попил чай, пішли, а й не гукнули, щоб прибрати! *(до Сари)* Що це з вами? Чого ви такі засмучені?

Сара. Нездорово мені. Оришко, як що тато спитав про мене, то скажи, що я лягла вже.

Оришка. Лягайте... вже час.

Сара. Прощай, прощай Оришко, *(пішла в хату)*.

Оришка. На-добра-ніч. Що воно з нею подіялось? Днів вже зо три мов не своя ходє—чудна якась! Завтра молодий приїде, а вона мов лпха якого жде на свою голову *(Зітха)*. Хоч, правду казати, від такого молодого весела не будеш... рудий, потанний, а як заговоре, то так весь вид і заплює, їй Богу! Тьфу!.. А вона дарма що жидівка,—красуля!.. Ш!.. Сміття скільки! Треба підмести, щоб старий не лаявся. *(Бере стахан й однесе, вертається з віником і співаючи підміта на ганку)*.

Не щечечи соловейку,
На зорі раненько і т. д.

ЯВА 9-та.

Оришка й Лейба.

Лейба. Знов співаєш? А Сара лягла?

Оришка. Лягла. У них голова, чи що, болить...

Лейба. То-ж-то! А ти співати заходилась. Приготуй і мені постіль.

Оришка. Добре.

Лейба. Візьми-ж і лампу. Стривай! ранком збігай до Івана Качура і скажи, щоб зайшов до мене. бо я оце ходив, та не застав його дома, чуєш?

Оришка. Чую ж, чую! *(пшла)*.

Лейба *(замислився)*. Так, з найкращою своєю натухою, з своїм щастям приходитьсь розлучитися! Жаль, а треба. *(пауза)* Дякую Тобі. Великий, що Ти поміг мені виростити дочку. Ти бачиш, що я навчив її усьому доброму, навчив шанувати святу віру... Молю тебе, доведи її до чесного вінця, пошлю її щастя й в селі життя, навчи її бути вірною жінкою, чесною матір'ю! *(за лаштунками гуртов. гомін)*

Оришка *(у дверях)*. Хазяїне, там на кроваті лежать якесь то листи порозкидані, що з ними робити?

Лейба. Ось я зараз сам їх поскладаю *(пшла з Оришкою)*.

ЯВА 10-та.

Гурт, позаду Пріська, а за коном Степан

(Гурт розмовляючи й регочучи, проходить коном Пріська непомітно одстає).

Пріська. Підглядю! До світа проспдю, а підчій глядю! Цікаво упевнитись, чи не збрехав Мариня, що Степан відколи до цього гавчача! *(пауза)*. Не вже-ж така він зміня мене на жидівську наймичку?... *(пауза)*. Підглядю... зіб'ю колотнечу... *(пауза)*. А що того?... Силою-ж не примусю його кохати

мене... Кохався-ж він з Лукією—покинув її, зо мною почав кохатись; тепер з Оришкою, а там і од Оришки одкаснеться... *(замислилась)* У-осени мали побратись... усі знають... сором буде людям в очі глянути!.. *(Зімха)* Досидю... Побачу... запевнюсь... може віддратує мене?.. Може кохає) таки. *За коном гуртові голоси й Степанів.)*

Гурт. Чи то не Степан?

" Він-же, він!

" Степане, куди простуєш?

Степан. За греблю треба.

Пріська. А! Йде... сюди йде! сховаюсь *(стає за деревом)*.

Гурт. Чого?

Степан. Певно, діло є.

Гурт. Пріськи там нема, не поспитайся!

Степан. Одчепіться з своєю Пріською!

ЯВА 11-та.

Пріська й Степан.

(Пріська стоїть за деревом. Степан ближче до хати).

Степан. От чортяка разносила їх! Пріськи між ними не видно—певно раніш до дому пішла... їй, бідній, без мене й гульня не гульня. Любить вона мене, вбивається за мною! *(Зімха)* І я її любив, щиро любив, а тепер одвернуло... як покохався з Сарою—остогидла Пріська.

Пріська *(тихо)*. Так і є... до Оришки... збрехала Марина.

Степан. І що я за чоловік, що у мене серце — сам не разберу! Кохався з Лукією, поміравав за нею — одвернуло, а до Пріськи привернуло; кохався з Пріською, пропадав, повинні були поворотитись — зпротивила...

Сараю здихаю, жити без неї не можу... Чи закохався в неї, що хоч в пекло лез! Ні, Сара не одверне, ні! *(Пауза)* Іноді згадаю Лукію, Пріську, жаль візьме... тоді мені здається, що я усіх їх однаково люблю, та що, колиб можна, то й на трьох оженився!

Ну, а коли можна, так я в тім не винен!

Пріська. Що він бубонить?

Степан *(підходить до ганку)*. Чого-ж вона не вийде? Невже Лейба не спить ще?

Пріська. Чи не в хату часом простує? Вікно побю, їй же Богу, побю!

Степан. Ну, Лейбо, прощайся з дочкою. Твоє щастя буде моїм щастям?

Пріська. Ні, жде.

ЯВА 12-та.

Ті ж і Сара.

Сара, покрита хусткою, з вузликом, вилазе у вікно. Зупинилась біля вікна).

Степан. Здивується село, що я таке зробив — жидівку вихрестив.

Сара. Важко... Важко покидати!

Пріська. Хай тільки вийде — такого наробляв ще Лейба й геть прожене!

Степан. А як Пріська вбиватиметься! Жалко мені її..

Сара *(з мукою)*. Прощай, любий тату, прости мене... і ти, хато, дорога колиска, прости! *(Іде, борючись з собою)*. Страшно! *(Зупинилась)*. Вернутись... ще не пізно... тато не зна... а Степан?... Завтра Юсель приїде... ні, ні... туди, туди де щастя, де кохання... до нього... до нього.

Степан. Та що це вона справді? *(Сплюгує)*.

Сара *(виходить на середину кону)*. Степане!

Степан. Я ось! *(Обнімаючи її)*. Відкіля ти узялась?

Пріська. Хто воно такий? *(придиблюється з-за дерева)*.

Сара *(тремтючи)*. Я у вікно... у двері не можна було... тато...

Степан. Ходім же до батюшки—він жде...

Пріська. Здається не Оришка?!

Сара. Жде?

Степан. Еге... Ходім, там тобі безпечно буде.

Пріська. Ні, ні, не вона?

Сара. Степане, страшно мені чогось!

Степан *(цілуючи її)*. Не бійся, зоре моя, не бійся!

Пріська. Жидівка?! Сурка?! Цілуються... з жидівкою любиться!

Степан. Батюшка казав, що у неділю перехрестить тебе, і в ту-ж неділю повинчає нас.

Пріська. Мм... Оп як! З жидівкою женитися! Бренешь, голубе! Я розіб'ю ваше кохання!

Сара. Ходім, ходім скоріше... мені почулось...

Степан. Заспокойся, нас ніхто не побаче. *(ідуть)*.

Пріська. *(заступила дорогу)*. Стійте!!

Сара. Ой! *(пригорнулась до Степана)*.

Степан. Що воно?! Пріська?!

Пріська. Я! Не впізнав? А, з жидівкою кохав-
тись, женитись! А ти, паскудна, од батька
як злодійка, тікати?! Брешете!

Степан. Мовчи, бо заткну пельку!.. Ходім, Сарочко!

Пріська. Стійте! не пущу!

Степан. Геть з дороги! *(одштовхнув її і хутко пішов з Сарою)*.

Пріська *(кинувшись за ними, але зупинилась)*.
Стійте! Ха-ха-ха! Спіткнетесь! *(хутко йде на ганок і з силою стука у двері)* Лейбо! Жини!
Виходь, скоріше виходь! Чуєш, жиде!

ЯВА 13 та.

Пріська, Лейба й Оришка.

Лейба *(в хаті ще)*. Оришко, Оришко, йди сюди
(штохає поперед себе Оришку). Хто стукає,
Чого треба?

Оришка. Це Пріська! Чого тобі?

Пріська *(важко дихаючи й сіпаючи Лейбу)*. Біжи.
Рятуй... чуєш, рятуй її! Вона а Степана
утекла...

Лейба. Що таке? Хто втекла?

Пріська. Вона... дочка... твоя...

Лейба. Чи ти не здуріла?! Сара спить.

Пріська. Спить? Ха ха ха... Я підгляділа, а
вони цілувалися тут... Він повів її до попа.

Лейба *(кинувся в хату)*. Оришко, йди сюди!

(Оришка пішла; у вікно видко Лейбу й Оришку з свічкою).

Пріська. Ха-ха-ха... Шука!.. проспав, поганний
жиде, дочку!..

Лейба *(вибіга з Оришкою)*. Говори, говори, де
вони?

Пріська. Кажу ж до попа пішли... хреститись...

Лейба. Хрестити?!.. Прісько, ти смієся, жартуєш?
скажи мені, скажи, що ти жартувала... збрехала... і я тебе за це слово золотом обсиплю...

Пріська. Золотом!.. ха-ха-ха... Золотом... Знай,
жиде, що не все на світі продається і купується за гроші! Що мені твоє золото, коли дочка
твоя вирвала у мене серце з грудей!.. Запевни
ти мене, що це я збрехала і я тобі за це
віддам все, що маю найдорогшого.

Лейба *(узявся за голову)*. Сара, Сара, що ти на-
робила?

Пріська. Чого ж стоїш! Біжи... доженеш—може
вернеш... *(хутко пішла)*.

Лейба *(хапа Оришку за руку)*. Ходім!! Біжім!..
(хутко побіг)

З а в і с а.

ДІЯ ДРУГА.

Ш.ях. Ліворуч од глядачів церква; праворуч хата за нею садок.

ЯВА І.

(Чоловіки і баби сидять долі праворуч).

- 1-й чоловік. І в справника, кажеш, був?
2-й " Був же... і до губернії їздив.
1-й " Чего-ж то ще до губернії?
3-й " За дочку клопотати.
2-й " Ото, маєте, діло так було: угадав значить, його дочка з Степаном—діло це у чі було.—а Пріська її постерегла; постерегла й абила колотпечу... викликала Лейбу хати...
3-й чоловік. А Прісьці що до того?
1-а баба. Як-то що? Вони мали побратись...
1-й чоловік. Не перебивай! Слухай готового... мовчи!
2-й чоловік. Вибач ото Лейба з хати, а в йому й розказала, що Сурка хреститься...
2-а баба. І зовсім не так! Сурка вибігла з віні
1-й чоловік. Богато ти знаєш!

- 2-а баба. Мабуть що знаю!
1-й чоловік. Замовч краще! Говори, Нечипоре.
2-й чоловік. Як сказала Пріська про це Лейбі, так він, бідний, трохи не здурів, та зараз до батюшки...
3-й чоловік. Хіба вони прямо до батюшки пішли?
2-й чоловік. Еге, прямо до батюшки пішли...
3-я баба. Еге, прямо до батюшки, у почі майнули...
2-й чоловік. Прибіг він до батюшки, та її давай його просити, щоб вернув йому дочку.
2-а баба. Брехня, брехня, не так...
1-й чоловік *[показує ломачу]*. Замовч, бо не подивлюсь, що біля Божого пому! Що ж батюшка на це?
2-й чоловік. Батюшка її одповідає „немає, говорю, права, я її не слухав, вона по своїй волі хоче хреста прийняти“.
3-й чоловік. Невже не має права?
2-й чоловік. Не має,—закон... ну, а коли закон...
1-а баба. Батюшка ще сказав, що вона хоче спасеніє собі вимолити й душу спасти...
1-й чоловік. Відний Лейба.
2-й чоловік. Звісно, батько... вона у його одна...
1-й чоловік. Як же то вона спізналась з Степаном?
2-а баба. Зже-ж не як: причарувала!
3-й чоловік. Еге, причарувала! Бабські вигадки!
2-й чоловік. Замовчалась у парубка, таї кінцець...
3-й чоловік. Умоловив, стало бути!
1-й чоловік. А й він, мабуть, любить її, коли жениться.

3-й чоловік. Звісно... що закохалась, то одне, а друге, може й справді, душу спасти хоче.

1-а баба. Яка у неї душа!

2-а „ Звісно, душі у неї ніякої—пара!..

3-я „ Вона парою і диха, як скотина!

3-й чоловік. Таке!.. Чого-ж це в неї нема душі?

2-й „ Поки була жидівкою, то й не було, а тепер, як прийняла хреста—є.

2-а баба. Я поруч стояла, як батюшка в хрестя її вводив, так сама бачила, як за неї пара та виходила; так тобі, немов жабинятами плігала...

1-й чоловік. Таке, прости Господи, чорти-батька зна що вигадую.

1-а баба. І брехня! я своїми очима бачила, що пара з неї виходила клубком, неначе з димаря.

Чоловіки. Послухай їх, то вони багато тобі дурниць наговорять! (Сміються).

3-я баба. Ти бачила? Де тобі було бачити, коли у тебе по всяк час очі горілкою залиті...

2-а баба. А вже правда!.. Ще й брехні завдає! знаєм, яка ти!..

1-а баба. А яка-ж я по твоєму?

2-а „ Знаємо яка!

1-а „ Кажі яка, кажи!

2-а „ Така, як і твоя мати!

Чоловіки. Не заводьтесь! Втихомпрьтесь!

1-а баба. Яка-ж моя мати, яка?!

2-а „ Звісно яка така як і ти!

1-а „ (кидається до неї) Яка-ж я? яка? кажи бо очі повидерая!

2-а баба. Руки короткі! (чути дзвін.).

1-й чоловік. [розніма їх.] Перестаньте, бо, я вам! [шттовхає одну й другу] на Достойно дзвонять, а ви...

2-й чоловік. Вже правда!.. Ходім у церкву, вінчання подивимось.

3-й чоловік. Ходім.

1-й чоловік. [до бабів]. Йдіть, та не заводьтесь! [усі пішли].

ЯВА 2-а.

Хведоська і Марина [перша увіходе Хведоська]

Марина [за лаштунками] Хведосько! подожди мене. [Хутко увіходе].

Хведоська. Чого ти так засапалась?

Марина. Боялась спізнитись на вінчання... Мати з батьком пішли до церкви, а мені наказали обід готувати... Я вже поспішала, поспішала!..

Хведоська. Мої батько й мати те ж до церкви пішли, а мене зостали хазяйнувати, та оце я почула що на Достойно дзвонять...

Марина. Мені й Господи цікаво бачити, як Степана з жидівкою вінчатимуть!

Хведоська. Де б то й не цікаво!.. ти Марино, весь тиждень на заробітках була?

Марина. Еге!.. В економію на буряки ходила.

Хведоська. Паслива ти, а мене не пускають.

Марина. Велике щастя.

Хведоська. Там весело!

Марина. Звісно, веселіш, ніж тут... Хлопці, дівчата... спів, жарти... Скажи мені, Хведо, пріську ти бачила, що вона, як? Журиться?

Хведоська. Така засмучена ходє, що й Господи!
Марина. Відна, бідна! вона так любила його.

Хведоська. Ще як любила!

Марина [зітха]. От, і вірь хлопцям!

Хведоська. І скажи мені, голубко, як він зміг
покохати жидівку?

Марина. Чарами чого не зробиш!

Хведоська. Хіба таки без чарів не обійшлося?

Марина. Певно не обійшлося... Причарувала, та
й годі! Деж таки видано, щоб парубок та у
жидівку закохався!..

Хведоська. Невже є такі чари, що можна кож-
ного примусити кохати себе?

Марина. Бачиш же, що є! Баба Недора сама
бачила, як Сурка, у ночі, в одній сорочці,
ходила у яр по вілля.

Хведоська. У ночі?!

Марина. Ще й не раз!

Хведоська. В одній сорочці?!

Марина Е... Тоді тільки вілля й силу матиме, а
то не pomoже...

Хведоська. Хай йому!.. Я ні за що не пішла-бі..

Марина. Ій що? Вона жидівка, з нечистими зна-
ється (сміється). Тепер її Марією звати?

Хведоська. Марія-ж... була Сурка, а тепер...

Марина. Дурна Пріська, їй-Богу дурна!

Хведоська. Як саме?

Марина. Коли-б це на мене, так я б дійшла
свого; коли вже не мій, так нехай і не її...
тоді-б вона і потанцювала!..

Хведоська. Що-б же ти зробила?

Марина. Знаю вже що! Ото, знаєш, на буряках,
розбалакались ми за Пріську та Степана, а

прикащик почув нашу балачку, та й говорє:—
Дурна ваша Пріська!— як? — питаю — так —
говорить,—нехай піде у церкву, як їх вінча-
твуть, та й дожида того часу, коли батюш-
ка у Степана питатиме: „чи не обіщався ин-
ший“? Він, звісно, одповістить—„ні“; тоді—го-
ворє,—нехай вона підійде до батюшки та й
скаже: „бреше, мені обіщався“!

Хведоська. Що-ж з того буде?

Марина. Не вінчатиме батюшка.

Хведоська. Невже?!

Марина. Не вінчатиме.. За для того,—прикащик
говорив, і пита піп, чи не обіщався „иний“?
Як що обіщався, то не вінчатиме ні за що,
ні за що.

Хведоська. Давись, глибоко, яке діло! Я й не
знала!..

Марина. А Пріська дурна! Обгорнула себе смут-
ком та жалем.

Хведоська. Знаєш, Марино, що?

Марина. Що?

Хведоська. Ходім, знайдемо Пріську, та й ска-
жемо їй про це... їй Богу, ходім!

Марина. Де-ж вона?

Хведоська. Певно у церкві. Я бачила, вона
йшла поуз нашу хату.

Марина. А справді скажемо. Нехай хоч цим од-
лячить Степанові, ха-ха-ха! От штука буде!
ха-ха-ха... (побігли).

ЯВА 3 я.

Пріська (увиходе через кілька хвилин). Ні... ні,
не можу! Не можу побороти свого осміяного

серця, не можу здержати сліз... Думала, що байдуже, здержу себе, думала вдати з себе веселої— ні! Ще поки під вінець не ставали, не так тяжко було... ще здавалося, що вийми, що він жартує зо мною, а як стали на хресту,—не вдержалась... у грудях здавило, в очах потемніло... ледве з церкви вибігла... *(назва)* Ох, як же мені тяжко. Серце болить, в голові щось таке робиться, що й сказати не можу... Доленько моя нещаслива, скільки сліз пролила за тобою *(плаче)*. А-а!.. годі!.. *(витає ра очі)*. Геть з очей слюзи, геть з серця тугу! Занімії, закам'яній поки що, серце і жди в селого собі часу! Тепер усе моє бажання— помста тобі... обом вам!.. О! За зраду, за зневагу, я вам оддячу! Оддячу і тоді тільки з спокоюсь... А тепер, жартами' веселоцями співами його дратуватиму!.. *(Іде)*

ЯВА 4-та.

Приська. Тарас і Мусій *(виходять з другої богу)*.

Тарас. Дівчино, скажи, будь ласка, чи службівка вже скінчилась?

Приська. Скінчилась... Вінчання почалось...

Мусій. А жидівку разом з іншими молодими вінчатимуть, чи особо?

Приська. Не знаю... не цікаво. *(нішла)*.

Тарас. Баби наші, хвалити Бога, не догляділись, що нас нема.

Мусій. Коли-б догляділись, то безпременно прибігли-б до Шмуля.

Тарас. Проковтнули й якомсь ніби той...

Мусій. Нудити перестало.

Тарас. Мусіє, я дихну на тебе, а ти послухай.

Мусій. Що таке?

Тарас. Послухай, чи горітьчаного духу не чуть часом?

Мусій. Дихай! *(Тарас дихає на його, Мусій нюхає)*. Печеною редькою огоньть.

Тарас. Погано!

Мусій. Чого?

Тарас. Так... Проклятуца, я тобі скажу, у мене баба, їй Богу!..

Мусій. Як саме?

Тарас. Оце ми з тобою винили... вона не бачила, не зна, а впізна!

Мусій. Як-же то?

Тарас. Прийду до дому, зараз присікається— дихни, та й дихни на неї... і впізна, проклята, хоч як, а впізна.

Мусій. Дурний! ти роби так: почнеш дихати, то дух той не з себе пускай, а в себе тягни,— і не почує.

Тарас. Пробував, так бісова баба як дасть кулаком у живіт, то хоч не хочеш, а дихнеш.

Мусій. Коли так—погано! А подивись, Тарасе, який у мене ніс?

Тарас *(дивиться)*. Кирпатий.

Мусій. Не те... На масть який?

Тарас. На сизий скидається.

Мусій. Проклятий ніс,—як вип'єш, зараз сизіть починає... Жінка гляне на ніс, і впізна. *(рве листок з верб'ї і натирає носа)*.

Тарас. Що ти робиш?

Мусій. Сизину затипраю. Ходім-же, та й стаєм у притворі...

Тарас. Ніби-то й не виходили. *(пшли)*.

ЯВА 5-та.

Лейба *(засмучений, тихо йде, похиливши голову)*. Ох! *(зітха)*. Глянути на неї, глянути в останній раз! *(пауза)*. Скільки поклав я на неї піклування... За для неї жив, радів нею, мався на неї, а вона?.. *(Дуже)*. У-Змія! *(Здавлює кулаки)*. Краще б була здохла! Краще-б ти на світ не родилась. гдино! *(пауза)*. Скрізь був, до усіх звертався, просив, плакав, навколяшках лазив, щоб вернули мені її—не можна, кажуть,—закон! *(гірко)*! Закон!.. Старця за те, що примушени голодом і холодом, вкраде шматок хліба, або пікчемну одежину—судять, карають, і вкредене вертають хазяїнові; у мене-ж погани гої вкрав дочку, вирвав з грудей серце—закон не велить вернути мені моєї дитини! *(зітха)*.

ЯВА 6-та.

Лейба. Люде, Степан з Марією, бояре, світлики дівчата, парубки і Пріська.

(виходять з церкви).

1. }	О! дивіться, Лейба!
2. }	Люде. Здоров Лейбо!
3. }	Дочку прийшов побачити?

Лейба. Нема... Нема у мене дочки... а де вона? Де-хто. Оп, іде з Степаном.

Лейба, *(забачивши Марію, кидається до неї, піднявши руки)*. Саро! дочко!!

Марія. *(те-ж)* Тату! *(Кинулись одно одному на шию)*.

Степан. Здрастуйте, Лейбо!

Марія. Тату, дорогій тату, простіть!

Лейба. *(зразу)*. Геть! Одійди!!

Марія. Простіть! *(Падає до колін)*.

Лейба. *(важко)*. Ні!..

Марія. Змилюйтесь! *(Між людьми гомін)*.

Лейба. *(гірко)*. Саро!..

Де-хто. Яка Сара? Марія!

Лейба. Ні! За зраду святій вірі не простю—ні!..

Марія. Тату, пожалійте!

Лейба. *(штовхає її ногою)*. Геть, д'явольське створіння! Не оскверняй мене! *(Степан підіймає Марію)*.

Де-хто. Що це таке? Вона християнка, вона наша тепер! Ти не маєш права лаяти її!..

Степан. Заспокойся, Маріє... не прощає—Бог з ним.

Де-хто. За для чого тобі його прощення!

(Марію ведуть).

Марія. *(несамовито)*. Тату! тату!! *(Зникла за лаштунками, за нею пішли й інші)*. *(Лейба стоїть мов скам'янілий)*.

ЯВА 7-ма.

Лейба. (сам, дивиться у слід Марії). Так (зітха.). І вона і не вона,—і моя і не моя (свариться). А, прощення просиш! Ні! не прощення тобі—прокляття! (Павза). Убити своїми руками убити... ні... обмочити руки своїй крові? Ні! Вона повинна жити... жити і за свій гріх страждати... (підійма руку вгору.) Молюсь тобі, Великий Боже, попусти їй за зраду, за глум над святою вірою найтяжчу долю! (встає). Я від неї одрікаюсь, проклинаю її!.. (рве шматок коміра і кидає). Будь ти з своїм гоєм, одині й до довіку, проклята!! (За коном чути музику до кінця дії). Лейба прислухається й оглядається навкруги павза). Що воно? Де? Музика! (Прислухається). Музика... це у мене... так, так сьогодні у мене весілля, Сару отдаю... Корсунська музика гра... Мене й не підождали! Хе-хе-хе. Гостей, гостей скільки наїхало мене... треба бігти...

ЯВА 8-ма.

Лейба і Панас.

Панас. (увиходе). А мені молодята сказали, що тебе тут бачили, так я мерщій сюди, за тебе бою. Ходім, Лейбо. Що-ж робити? Треба сміритись... Так вже, бач, Богові вгодно...

Лейба. Так, так... Я спешу... Ви-ж до мене йд

те? Ходім, ходім, я радий!.. Ха-ха-ха... Правда, гарне весілля справив? послухайте, яка музика!.. Це Іосель з Корсуня привіз...

Панас [тихо]. Еге-ге! Тут щось не те!

Лейба. Ідем же, ідем... Я й так спізнився... треба поспішати, гостей вітати... ходім... Молоді потанцюють, а потім і ми на старости, та на radoщах у танець пустимось, отако-о! [Ведє його за руку, приспівує жидівської і пританцювує).

Завіса.

ДІЯ ТРЕТЯ.

Між другою й третьою дією минув рік.

У Степана в хаті.

ЯВА 1-ша.

Кулина й Марія (*Кулина колише дитину. Має шие. Деякий час у хаті тихо*).

Марія (*підходить до Кулини*). Подивіться мамо, гарно!

Кулина (*розгляда*). Таки по своєму зробила,—щоб парубок, чи що? Ох-ох... ще й йому з мережкою!..

Марія. Хіба тільки парубкові й можна носити рочку з мережкою? Віп-же молодий... не знатиме, що сама пошила.

Кулина. Ох-ох... так, так... Нехай вже буде твоєму, нехай!..

Марія (*сідла і знов шие*). От ще трошки, та скінчу. Прийде Степан, я йому!..

Кулина. Кинь, спочинь! На світ Божий ще починало благословитись, як ваялася за шитою, та й досі спиши не розгинаєш!.. і з-веч сиділа, навіть і не заснула!..

Марія. Де там! Спала, гарно спала;— та я ж довго з-вечора і сиділа. Ось зараз і скін! Сьогодні субота... скоро прийде Степан, діне нову сорочку; завтра неділенька свят— підемо з ним до церкви.

Кулина. Та що-ж що неділенька? Хіба у нь нічого надіти, чи як?

Марія. Є, та не така, не я шила.

Кулина. Не така! Аби чистенька, біленька. Неволя ото гнутись.

Марія. На неволя, а добра, мамо, воля.

Кулина. Коли воля, то й гаразд... Усе рівно— скільки не говори, не послухаєш (*встає і йде*).

Марія. Кули ви, мамо?

Кулина. Не вгород... (*дивиться у вікно*) Ач, прокляті тобі горобці! (*стука у вікно*) Кш... кш... треба сказати Степанові, щоб безприменно пугало зробив! (*пішла*).

ЯВА 2-га.

Марія. (*одна, котру годину мовчить*). Ще трішечки, трішечки, та й зовсім. Прийде Степан, мій голуб сизенький, я йому й подарую... Подякує, поцілує мене, палко поцілує! (*сміється*) Ще й не повіре, що сама шила. Не повіре, не повіре, хіба матінка тільки й запевняє. (*шиє*) А може й не подякує, не поцілує... та ні, ні, як можна! Подякує... так пригорне, так поцілує, так! Всим, всим я щаслива... Степан мене кохає, свекруха шає, хрещений теж. Тільки одне горе ніколи не покида мене, одна думка не дає спокою... (*зітха*). Тато... Що я з ним вчинила? До чого його старого довела! Розбила його серце, отруїла життя, одняла розум... (*дума*). Убила рідного батька, щоб добути собі щастя. Добула і впиваюсь цим щастям, раюю, а він... він у лікарні. (*зітха*). Мені кажуть... „не думай про його, викинь з голови,—він тобі чужий“. Чужий... Легко говорити—забудь. Батько ж віп мені, на світ

мене породив, ростів мене, пеклувався мною!.. (Утира очі) Тепер чужий! Віра ро-
їдвала нас, зробила на віки чужими, а по-
мати, за що? Невже не один для всіх
невже не одному Йому Святому усі ми
лимся, почитуєм? Невже не всі ми однак
люде? (замислилась) Не думала, не гадала
щоб з ним таке подіялось, не думала...
певна була, що він простить.—він так лю-
мене... Що-ж, бачить Бог, я не винув
(тяжко зітха і шие. Пауза). От ще ра-
п'ять-шість колнути голкою й готово
що воно з Степаном,—ніяк не доберу
Прийшов у середу чудний якийсь... позд-
кавсь не так, як раніш... Сумний такий...
до нього всяко вже—мовчить, так хіба на-
слово одповістити. Чи не хворий він, бо-
Боже, та криється, щоб мене не налякати

ЯВА 3-я.

Марія і Кулина.

Кулина (увиходе). Ох... ох... Проклятущі горо-
—через них трохи на смерть не вбилась!
гналась за ними, зачепилась, та так і ро-
лась... (сіда) Думала вже, що й не підведе!
Марія. Чого ж було гнатись?
Кулина. Як-то чого? Усе насіння в соняшник
повипивають, капосні!
Марія. Хіба те, що ви одженете їх, — помо-
одженете, а вони знов... Он, дивіться, скільки
вже їх поналітало. (показує у вікно).

Кулина (підходе до вікна) Де? Ах, ви, анах-
темські! (Стука у вікно). Кш!.. Проклятущі,
кш!..

Марія. (сміється.) Заспокойтесь, мамо, не кло-
почіться.

Кулина. Як же його не клопотатись, коли...
(стука). Кш... кш!..

Марія. Прийде Степан, скажемо, щоб пугало
зробив.

Кулина (сіда). Жди!

Марія. Сьогодні-ж зроби,—заставимо. А що, ма-
мо, бачите,—скінчила таки! (показує сорочку).

Кулина. Радій... Велика радість!

Марія (кидає сорочку на стіл). От і подарунок
Степанові.

Кулина. Радій, радій..

ЯВА 4-та.

Тіж і Пріська.

Пріська (увиходе з покупками; одягнена, як у
городі зодягаються покоївки). Помогай-бі!

Марія. Спа... Спасибі.

Кулина. Здорова була. (Встає). Хто це? Прісь-
ка? (тихо) нечпста мати тебе принесла!

Пріська. Здоровенькі, бабусю! Не впізнаєте?
(Цілються).

Кулина. Чом не впізнати! Здорова, здорова.

Пріська (цілюючи Марію) Здорова була, Маріє!

Ну, як же ви тут, живенькі, здоровенькі?

Кулина. Живемо, як Бог послав.

Марія. Спасибі [тихо]. Чого, чого їй треба?
У мене в душі похололо.

Пріська. Що-ж, вітатимете чи з хати гнатиме?
Кулина. На віщо-ж гнати?

Марія. Господь з тобою! Сідай. [порядкує у хаті]

Пріська. Спасибі. [сіла].

Кулина. Звідкіля це ти з'явилась?

Пріська. Зараз з містечка... Оце, бачите, де я купувала.

Кулина. Ти-ж, либонь, у городі була?

Пріська. Була у городі, а тепер на селі.

Кулина. Давно повернулась?

Пріська. У вівторок.

Кулина. Як же ти, зовсім до дому?

Пріська [лукаво дивиться на Марію]. Не знаєш, може й зовсім, може й ні.

Кулина. А хто ж знає?

Пріська. Може хто й знає, а я поки, ні. [встає]. Жартую, жартую... У понеділок або у вівторок, знов у город подамся. Там мені гарно жити, розкішно, весело... [зітха] А що?

Кулина. Мати пускає?

Пріська. А чому й не пустити? Я за рік не п'єсла їй аж 20 карбованців!.. одержі чим собі справила.

Кулина. Добре... гарно робиш... Шануй, бережи гроші, та матері помагай!

Пріська. А як же!.. Що це ти? Маріє, не вводи у рота набрала, що їй слова сказати мною не хочеш? Може не рада, що непрямою прийшла...

Марія. Ти-ж з матусею балакаєш.

Пріська. А ти боїшся балачку нашу перебити? Хі-хі-хі, не бійся. [встає]. Тривай лишнь, я подивлюсь на тебе. Зовсім молодиця—їй Богу! Прямо й не скажеш, ніколи не скажеш, що це Сурка, жидівка. Лейбнна дочка... Хі-хі-хі.. Молодиця, та й годі!..

Кулина. [дивиться у вікно, стукає]. Знов прокляті, знов! [нішла]

Марія. Перестань-бо!

Пріська. Хйба що? Не наврочу, не бійся, чоготити! А я оце, знаєш, шла з містечка та й думаю: забіжу, провідаю Сурку.

Марія. Я тепер Марія... Я не... не Сурка.

Пріська. Усе рівно,—я бач по звичці, по старому. Еге, кажу, провідаю Сурку... з хати-ж, думаю, не виженуть, а не забіжу, то ще нарікатимуть... правда?..

Марія. Звісно. [порається].

Пріська. А може не рада мені? Кажі—геть піді.

Марія. Чому не рада? Спасибі... рада... сідай...

Пріська. [хитро]. Може проти мене що маєш, за те, що колись і я кохалась з твоїм чоловіком? [регоче].

Марія. Кохал... Не згадуї, Прісько... про минуле, не треба.

Пріська. Та й правда—цур йому: Мало з ким ми кохаємось, а з другим женихаємось... Минулося. [огляда хату] А Степан де?

Марія. На заводі.

Пріська. І одну тебе кидає?

Марія. Так що-ж... Не одну—мати, дитина. Степан приходить двічі на тиждень. Оце незабаром повинен бути.

Пріська. Незабаром? Що-ж, щасливо живе і любитьесь?

Марія. Спасибі... нічого... щасливо...

Пріська. Воркуєте, цілуєтесь? Рада, дуже рада, хі-хі-хі... Степан так само кохає тебе! (павза)! Чого-ж засоромилась? [зітха]. У кожного свій таланти... Мене, бач, так кинув і бити—одвернувся... Не до серця припала, до любови прийшлася... а тебе й досі любив. Ти щаслива!

Марія. Годі. Прісько, не згадуй... Мені важко боляче слухати.

Пріська. Не потурай, це я так собі згадала на думку спало... [зітха]. У тебе син, згадується, га?

Марія. Син.

Пріська. Покажи-ж покажи... красунь, мабуть! Покажи—подивлюсь (підходить до колиски). Хі-хі-хі... Справді, красунь! З таким ховати треба, щоб не наврочили, хі-хі-хі...

Марія. Прісько, Пріс... [не знає, що казати] кричи, збудини.

Пріська. (біля колиски) На кого воно впадає? жидівня! Ну й красунем подарувала Степана! хі-хі-хі...

Марія. [підбігає до колиски й закриває його собою з притиском] Прісько! Коли ти прийшла по діти, побалакати як людина—спасибі, сини, коли гдувати з дитини, то вибач... не до волю... мое воно, не твое... пожаліюсь Степанові.

Пріська. Вже й розсердилась! Пошуткувати можна... Чудна ти, їй-Богу! (Розв'язує вузли). На, ось медяничок йому.

Марія. Спасибі... не треба.

Пріська. Вернись, чого ти? Чи ти справді розсердилась?

ЯВА 5-та.

Ті ж, Кулина і Панас.

Панас. (увиходить з Кулиною). Здорова, Маріє?

Марія (кинувшись до його і цілує руку). Здрастуйте, тату, здрастуйте!

Панас (цілюючи її у голову). Жива, здорова?

Марія. Спасибі, тату.

Панас. Здорова, Прісько! І ти тут?

Пріська. (низько кланяється) Здрастуйте, дядьку! Забігла на хвилинку, Марію та бабусю провідати.

Кулина. Еге... спасибі... (стукає у вікно). Кш...кш...

Марія. Сідайте, тату!

Панас. Так, так... (сіє). Значить, вже наші наслужилися у городі?

Пріська. Ба ні, знов поїду.

Панас. Горазд зробиш... Тобі там і місце...

Пріська. Я одиросилась у панів матінку провідати.

Панас. На врем'я значить?

Пріська. Еге!

Панас. Хочеш, доведу у город, я оце сьогодні їду.

Пріська. Ні, сьогодні не можна... У понеділок, або-ж у вівторок поїду.

Панас. Ну, Маріє, як хрещеник мій,—вибрикує?

Марія. Вибрикує, тату.

Кулина. У-день спить, а в-ночі верещить... та невгамовне...

Панас. Співун, стало бити! Хе-хе-хе... *(підхо-
до коліски)*. Спить... свіженьке, здоровеньке
молодець! *(Марія весело усміхається)*.

Пріська. *(те-ж біля коліски)*. Скажіть, дядьку
на кого воно впада?

Панас. Дурна! На дитину.

Пріська. Жиденя, тай годі! Хі-хі-хі!

Марія. *(несамовито)*. Прісько!.. Прісько!!

Кулина *(стука у вікно)*. Кш... кш...

Панас. *(грізно)*. Пу-ну, прикуси язика! тобі
нітають...

Марія. Чого ти хочеш від мене? Чим тебе
тпина заважила?

Пріська. Хіба що? Я так... Ой, засиділась! Прі-
щайте! *(Хутко цілує Кулину, Марію, побіг,
зоставивши покупки)*.

Панас. З Богом! Відціля шлях тобі простору!
Чого, Маріє, голову похилила?

Марія. Сама не знаю... Прийшла Пріська і
отруту у груди влила мені... З дитини почав
глузувати.

Панас. Так ото й журитись! Яка небудь навіс
скаже що, так вже й потурати?

Марія. Я й сама не знаю. Вона ніби страш-
на мені...

Панас. Коли страшна, жени з хати, а не вітай!
Я оце виїзду сьогодні у город, так прийши
спитати, якого тобі краще гостинця привезти.
Чи хустку, чи на спідницю?

Кулина. А вже-ж на спідницю...

Марія. Спасибі... нічого не треба.

Панас. Як то—нічого? Так не можна... Я тобі
хустку привезу.

Марія. Спасибі, тату.

Кулина. І хустка не вадить.

Панас. Зоставайтеся здорові! *(Цілує Марію)*. Не
сумуй тут... не потурай на Прісьок усяких...
От вона поїде собі знов у город, а як що ще
з'явиться та буде тебе дратувати. Степанові
пожалійсь.

Марія. Ви будете у городі... там... *(утирає очі)*
там тато мій у лікарні...

Панас. Знаю, що там.

Марія. Провідайте, прошу вас, провідайте його,
рідний же він мені...

Панас. Чого-ж не провідати? Так здається, що
я його вже не застану, бо мені оце у містеч-
кові Гершко говорив що, збогось, його випу-
стили... ніякі, говорю, ліки не допоможуть, він
говорюють, ніби-то тихо помішаний. *[Марія пла-
че]*. Чого плакати? Плачем не поможеш... Божа
воля... Зайду, роспитаю, що й як і де він.
Прощай же. Прощай, та не сумуй. Прощай
Кулино!

Кулина. Ця слової дороги... Панасе, ти здається
конем?

Панас. Конем же.

Кулина. Підвези мене, як що ласка, до Па-
дажки.

Панас. Чого-ж, сідай.

Кулина. Оце дякую. *(іде зь Панасом)*. Дивись,
Маріє, горобців одгони! *(пішла)*.

ЯВА 6-та.

Марія (одна) Ніякі ліки не допоможуть... Тяжко! (Хутко підійшла до колиски—коли і наспівує) А-а а... А-а-а... (Замислилась). Чого їй треба у нас хаті? Сказати б подруга моя—ні.. Як тільки увійшла в хату, мене пеначе пропасниця забрала, у грудях похололо, а серце так задріло, так, ніби круг нього повилася гадюка і вжалила його.. (дума). Невже вона й любить його? Ні, ні.. не може бути... Цілий рік не було її тут, не бачились вони. (Усміхається) Таке в голову прийде!.. Чи сказати Степанові, що вона була у нас, з дитини гуляла?.. [дума]. Ні, не треба... може вона справді жартувала, а я нажаліюсь Степаном, то він ще образить її. Ні, не скажу. Ой, це я! Він незабаром вже прийде... треба прибрати.. [порається] А Пріську, мабуть, зазидки беруть, що ми з Степаном любимося. Цікавиться, як ми живемо,—чи любить мене. Любить, голубко, та ще як любить! і полюбитиме.

ЯВА 7-ма.

Марія й Степан.

Степан [з клуночком] Здрастуй.

Марія [кидаючись йому на шию]. Здоров, Степаночку, здоров, голубе мій! (цілує).

Степан. Плакала, чи що? Очі червоні... (кладає клуночок біля дверей).

Марія. Ні, то так.. Наморився?

Степан. Прибився трохи на ноги. (сіда). Мати де?

Марія. Тут були хрещений, так вони попросили, щоб до Палажки підвезти їх.

Степан. За грішми з волости не приходили?

Марія. Ні. [Бере сорочку]. Степане, оце бачишь?

Степан. Що таке?

Марія. Оце... це тобі.. на.. [обнімає й цілує]. Сама шила.. мережку сама, усе сама.. поспішала скінчити, поки прийдешь.. [навза] Може не до вподоби?

Степан. Як можна: до вподоби!

Марія. Чом же не дякуєш?

Степан. Спасибі.

Марія. „Спасибі“... Я не такої дяки ждала од тебе!

Степан. Якої ж тобі?

Марія. (цілуючи його). Отокої-о!

Степан. Ну, коли вже тобі так приспіло, то... (цілує її).

Марія. Бач, з мене сміялись, що їй пошити до ладу не можу, а от-же пошила, та ще й з мережкою.

Степан. Молодець, молодець!..

Марія. Ото! Забалакалась, а не питаю: їсти, мабуть, хочеш?

Степан. Даси—поноїм.

Марія. Зараз, зараз. Чим же мені тебе нагодувати? Сьогодні не порались.. наляпиці тільки й некли.

Степан. Давай наляпицю.

Марія. Тривай! Он корівка з череди прийшла, я

ось здою, та й нагодую тебе молочком з м'якенькою паланицею. *(бере дійницю)*.

Степан. Про мене — хоч і молочком.

Марія. Степане, чого ти і той раз, і тепер таку хмурий?

Степан. Не знаю.

Марія. Може хворий, та не хочеш сказати?

Степан. Ні.. тобі так здається. *(Побачив Покупку)*. Це що?

Марія. *(з дійницею в руках)*. Де? І! Це Пріська забула!

Степан. Пріська?!

Марія. Чого ти так здивувався? А почервонів?

Степан. Здивувався, що її не було на селі. Червоніти мені нічого... Не вигадуй чорт-бачка зна що... Їсти краще давай!

Марія. Зараз здою корову *(пшла)*.

ЯВА 8-ма.

Степан *(сам)*. Трохи не видав себе. Чи не хворий — каже... Хворий, Маріє, хворий, але хворий серцем!.. Отут у мене *(показує на серце)* болять... щось таке робиться... Прісько, Прісько відкіль ти з'явилась? на що разбудила моє серце те, що було заснуло! На що раз вередила ту рану, що давно була загоїлася! *(Замислився)* А! Прокинулось до тебе, Прісько, життя, прокинулось ще дужчим, палкішим, ніж спершу було! *(пауза)*. Де мої очі були, де мої проглядів таку красу, змінив на жидівку... Марію? Ні, тепер сам бачу, що Марію я кохав, ні! Тебе, Прісько, кохав, одну тебе

тепер кохаю... Марія спротивила! І ти мене теж кохаєш! О, я певен, що кохаєш! Коли-б не любила, не прийшла-б на завод до мене, не сиділа-б зо мною усю ніч за брамою, не сиділа-б! *(Думає)*. Чого-б вона приходила сюди? Чи не прощатись часом? Знов, мабуть у город? Ну, не пущу, не пущу! *(Замислився)*.

ЯВА 9-та.

Степан і Пріська.

Пріська *(хутко увиходе)*. Покупку заб... Здоров, Степане!..

Степан *(зраду)*. Ти, Пріська?

Пріська, Я. Чого підскочив, мов голкою, вколов хто? хі-хі-хі...

Степан. Я... я... той.. не ждав.

Пріська. Невже не ждав? От горе? ха-ха-ха... Я забула покупку, та й вернулась. Йшла з містечка поуз нашу хату, та й забігла подивитись, як живете тут? Сина-красуня хотіла побачити... ха-ха-ха! Цікаво, якого жидівка привела, ха-ха-ха... Ну й побачила: красунь, прямо красунь! Ха-ха-ха... Де-ж Сурка, чи то Марія?

Степан. Марія? Вона, вона там, корову доє.

Пріська. Хм... навчилась! *(підійшла до колиски)*. Бач, яке хороше, аж горить! ха-ха-ха!.. Красунь!.. Впросто, усіх дівчат з разуму зведе, хі-хі-хі... На кого воно схоже? Ніби на рудецю складається... хі-хі-хі...

Степан. Прісько, не дратуй, не дорікай дити-

ною, воно й так мені противне... Не дратуй! Не доводь до гріха! Уб'ю, уб'ю його!

Пріська. Таке! Красуня такого та вбивати! Хі-хі-хі!.. Дурний ти, його переховувати треба, щоб бува не наврочив хто... Хі-хі-хі!.. Проща *(боре пошукку)*.

Степан *(бере її за руку. Підожди! Чого тікаєш, посидь)*.

Пріська. Ніколи сидіти... Збираюсь у город іти,—та й чого сидіти?

Степан. Сядь-бо хоч на хвилину! *(Пріська сідає)*. Кажеш, знов у город ідеши?

Пріська. Еге... Іду...

Степан. Надовго?

Пріська. Може на рік *(зітха)*. а може й вік.

Степан. Чого тобі у город так кортить?

Пріська. А що мені тут цікавого? У городі в село!

Степан. Весело?

Пріська. Дуже весело! Паничі до мене залишаються, подарунки дорогі купують.

Степан. Паничі!

Пріська. Що-ж тут дивного? Та ще які!

Степан. Так... У город таки?

Пріська *(лукаво дивиться йому в вічі)*. У город таки.

Степан *(присунувшись ближче)*. Охота!

Пріська. Коли-б не охота— не їхала.

Степан. Зоставайся на селі.

Пріська. Чого? *(зітхає)*. Усе рівно, те, що загубила, не верну, а у городі може край знайду.

Степан. Я тебе не розумію.

Пріська. Якій недогадливий! *(кладе йому голову на плече)* Догадайся!

Степан. Ти про мене?

Пріська. Не знаю *(залицяється)*.

Степан. Що-ж, Прісю, я не винен... я не знаю, як воно скоїлось, що я закохався у Марію— не знаю... Мабуть діавол окрутив мене.

Пріська. Жидівка може?

Степан. Вірши. Прісю, що як оце я побачив тебе, у вівторок, на заводі так сам не знаю, що зо мною подіялось... Марія спротивила, остогидла... Тебе знов серце покохало... Тепер я живу, дыхаю тобою! *(хоче обняти)* Без тебе хвилини жити не можу!

Пріська *(одсунулась)*. Так і повірила! *(зітха)* Пусте!

Степан. Не говори так. Памятаєш, як кохались ми з тобою?

Пріська. Щось ніби забула вже.

Степан. Не дури...

Пріська. Далекі забула! Це так давно було... Та й не знаю, чи справді, чи мені снилося?

Степан. Не жартуй! Не до жартів мені!

Пріська. А що таке?

Степан. Отут *(показує на груди)* болить, горить серце, бажає кохання з тобою, з однією тобою, розумієш?

Пріська. Невже тільки зо мною? Ха-ха-ха... *(залицяється)* Справді? Не обманюєш?

Степан. Присягаюсь!

Пріська. Ха-ха-ха!.. Не вірю.

Степан. Думка за тебе над усіма думкам
панує!

Пріська (*ядовито*). А жи-див-ка?

Степан. Не згадуй за неї, не згадуй! Я її не
навижу. Прісю! (*обніма її й цілує*) Скажи се-
во, одне слово і я на край світа за тобою
полину.

Пріська. Так далеко? За жидівкою-ж скучати
мені! Ха-ха-ха!

Степан (*не потураючи*). Ти-ж кохаєш мене!
Кохаєш? правда?

Пріська. Може й правда, може й ні — не знаю.

Степан (*палко*). Кохаєш!.. Я знаю, певен, що
кохаєш, але жартуєш зо мною, дратуєш мене!

Пріська. Хоч кохаю, та мовчу.

Степан. Одне слово й ти моя, а я твій пан!
ки! Будемо кохатись, любитись, упиватись ра-
вним коханням, і ніяка сила не розлуче нас!

Пріська. Справді? Ха-ха-ха... Як же це? Ні-
каво! На двох жінок женитись (*залицяється*)!
А хто вінчатиме?

Степан. Хіба тільки вінчані живуть? Он у мі-
стечкові наші живе з невінчаною жінкою,
вінчана живе собі окремо... у другім домі... Чи
му-ж нам так не можна?

Пріська. Дивись! А справді! Ха-ха-ха... Та
горе, що я не панія й ти не пан!

Степан. Кинь жартувати!

Пріська. Цього не буде! Не можу я, щоб по-
ловина тебе належала жидівці, а друга мені —
не можу!.. Або зовсім мені, або-ж...

Степан. Весь твій буду, весь!.. Од Марії я від-
сахнуся... кину її!..

Пріська. Хіба так?

Степан. Скажи тільки, — сьогодні кину!

Пріська. Без пона не буде діла!

Степан. Порадь-же, що мені робити?

Пріська. А я знаю. Поїду у город.

Степан. Ну, а коли-б Марія померла, тоді-б
одружилась зо мною?

Пріська. Чому ні? Так довго ждати... поспію...

Степан. Не поспішай у город — підожди трохи.

Пріська (*затхаючи*). Чого ждати?

Степан. Я з тобою поїду... Одну тебе не пустю!
Пріська. Не по дорозі буде. (*встала*) Прощай!
(*цілує Степана*).

Степан. Прісю... Зоре!

Пріська. Коли хоч, виходь, як стемніє, у те-
стів гай... там гарно, спокійно... Там я тобі
скажу, чи ждатиму чи ні...

Степан (*бере її за руку*). Не обманеш?

Пріська. Не цікаво... я — не ти...

Степан (*тягне її до себе на коліна*). Не тільки
у гай — у пекло піду!

Пріська (*на колінях у Степана*). Туди ще по-
спієш, ха-ха-ха...

Степан (*палко цілує її*). Зоре моя, щастя
мое! З тобою жити, з тобою й померти.

Пріська (*лукаво*). Орле мій, голубе мій! При-
ходь, приходь, поворкуємо на самоті! (*цілу-
ються*).

ЯВА 10 та

Тіж і Марія.

Марія (з Мійницею у руках. Забачивши, що Степан з Приською цілуються, незамовито скрикнула) А!.. (Випустила дійницю з молоком і впахла непритомна. Приська і Степан перелякані схопилися).

Завіса.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

(Обстановка та-ж, що і в 3-ій дії).

ЯВА 1-ша.

Кулина й Марія.

(Марія дуже схудла, блида й слаба; мете хату).

Кулина. Ох... ох... Дай, лиш, Маріє, я підмету... ти слаба ще, тобі б і ворухитись не слід.

Марія. Не клопочіться, мамо, пічого...

Кулина (бере у неї віника з рук). Еге... не клопочіться... Що-ж то у мене душі немає, чи як? Молодиця, мов тіль одна... Ох... ох... „Не клопочіться“—а хто-ж довів до того? Я, я.. Ох! (мете).

Марія. Що ви, мамочко, Господь з вами.

Кулина. Син мій—усе одно... я-ж його на світ породила, та до розуму не довела. Ох... ох... Ляж, дочко, або-ж сядь, усе легше буде... Ох-ох-ох!.. Безпутний він, безпутний!

Марія. Ви, мамо, в цьому не винні.

Кулина. Як то не винна? То ж син-мій... Одірвав тебе од віри... Од батька... Скрутив, знівечив...

Марія (болізно). Мамо!

Куліна. Ляж, дочко, ляж, голубко, заспокойся засни... Я сама тут попорядкую...

Марія (цілуючи її). Матусенько, голубонько, рідненька, за що, за що ви мене так любите шанувате?

Куліна (пригортаючи її). Чудна-бо ти! За що ти добра людина, щира душа, а хіба кої людини можна не шанувати?

Марія. Вп, мамо, говорите, що я добра людина а мені чудно це чути... я...

Куліна. Що-ж тут чудного? Ох... ох...

Марія. Мені здається, що я нікчемна скотина гірш...

Куліна. Господь з тобою, що ти?

Марія. Скотині краща шана від людей, ніж у нас... скотину усе-ж таки хааяїн жаліє, доглядає, а мене... (зітха). А за що, за що? Чого я їм зробила? Чи я їм шлях перейшла, чи я їм долю заїла? Ідеш селом—сміються з тебе, обходять, мов прокляту, гидують мною за що-ж?... Хіба у мене не така душа, не таке серце, як у людей? Дітей, маленьких дітей і тих навчають, щоб глумились над мною! Чарівницею дорікають... Яка-ж я чарівниця?

Куліна. Ох... ох... Не потурай, дочко, разумна людина такого говорить не буде.

Марія. Не потураю... Не потурала-б... Я згоді терпіти, переносити найтяжчі муки, аби Степан не цурався мене... Степан, для котрого я кинула усе дороге, усе святе мені, заї

пастила батька... Прокляття його не побоялась...

Куліна. Ох... ох... І на його не потурай, опам'ятається.

Марія. Ні, вже! Бити може й опам'ятається, а кохання його до мене, прихильність, не вернеться ніколи!

Куліна. Ох... ох... не говори—це все минеться. Марія. Узяла у мене його Пріська, на віки взяла... тяжко, мамо, тяжко! (схилилась їй на плече).

Куліна. Заспокойся, голубко!.. Не зважай на його.

Марія. Кохаю я його, мамо, щиро кохаю!

Куліна. Кажу, не зважай, коли він не варт того! Заспокойся, ляж, спочинь, а я збігаю до діда Овсія, він казав, що нагостує для тебе вілля... вище і Бог дасть, зовсім очуманець, здоровенька будеш.

Марія. Смерти мені, смерти, мамо, а не здоров'я!...

Куліна. Що ти, Господь з тобою! Не говори дурощів: гріх таке говорити!

Марія. Не можу, не можу я без його жити!

Куліна. Ох... ох... Не можеш? А в колісці ото що лежить, га? Не чуженя ж воно, а дитина твоя... Собака і та не кида діток, поки не виростить їх... Ох... ох... Ти за для його повинна жити!

Марія (втирає очі). Простіть, простіть мене... я розум теряю, я сама не знаю, що говорю... Простіть...

Куліна. То-ж то й є. Заспокойся ж, а я по-

шкандибаю... Я швидко повернусь. Ох...
(шла).

ЯВА 2-га.

Марія (сама, підходить до коліски). За для шжити повинна! Сину мій, горе мое, доле безталанна! (пауза). Ти поки ще щасливий, не знаєш, не чуєш батьківського, людського глуму, поневір'я над собою... А пройде дитинство, для усіх будеш чужим, зазавжди глуму, зневаги і не раз твоє серце облітатиме кров'ю; повік жиденям взиватимуть... і я, твоя мати, не матиму сили захистити тебе. (пауза). Сміється, спить і сміється... сниться їй щось (з усмішкою). Дитино моя, сину мій, утішай моє щастя! (припадає до дитини й цілує).

ЯВА 3-а.

Марія і Оришка.

Оришка (хутко увіходить). Здоровенькі були, вітторком!

Марія. Здрастуй, Орисю!.. (повернувшись до Оришки й цілується; крізь сльози). Відкіля ти! Як вітром прибило? Яка недобра, на святках була, та й досі...

Оришка. Не вільно було. Знаєте-ж, що я продана душа... А сльози чого-то?

Марія. З радості, що тебе, Орисю, побачила (цілує її).

Оришка. Ой, не крийтеся!

Марія. Ій-Богу, Орисю! Сідай, сідай отут, і я біля тебе.

Оришка. (сідає). Спасибі.

Марія. (сідаючи). І Господи, яка я рада, що тебе побачила! Говори-ж, говори, як тобі живеться?

Оришка. Мое життя всім звісне—роби і не розгнівайся...—Оце, сьогодні, просилась, просилась, не пускають, так я рукою махнула.—Кат, кажу, з вами, та й подалась, бо дуже хотілося з вами побачитись.

Марія. Спасибі (цілує). Спасибі, що не забуваєш.

Оришка. (дістає з вузлика цятку). Оце цяцька—принесла за для вашого сина.—взьміть.

Марія. (бере). Спасибі, голубочко! (розглядає). От забавка буде!

Оришка. А ви як живете? Чи все у вас гаразд, кажіть?

Марія. (вдає веселу). Гаразд, Орисю, спасибі.

Оришка. Ой, гаразд, та не дуже! Чого бо ви криєтесь?

Марія. Ні... Ні...

Оришка. Чула я, чула де що, того й прибігла.

Марія. Ні... ні... нічого... так собі... нездужала трохи...

Оришка. Нездужали? (Заглядає їй в вічі). І про це чула. А схудли як, змарніли! Ой-ой... і знаку не осталось тієї Сарі, що в гаю жила. мов квітка, цвіла!

Марія. (обнімає її). Не згадуй... не треба... не воруши...

Оришка. (роздивляється по хаті). Де-ж свекруха?

Марія. На село пішли.

Оришка. І Степана немає?

Марія. Нема... пішов...

Оришка. Нема ладу між вами, правда не?

Марія. *(соромливо)* Правда, Орисю.

Оришка. Пріська посередині стала?

Марія. *(зразу)*. Ти знаєш?

Оришка. Коли усі знають, то чом же мені знати...

Марія. Ох, Орисю, Орисю, чи я думала, чи гадала, що таке скоїться!...

Оришка. Цього треба було ждати... З ким тільки не кохався!

Марія. Присягався-ж він—я вірила, вірила, кохала... кохаю його!..

Оришка. Усі вони присягаються, та не на довго, от і ваше щастя коротеньке.

Марія. Риювання моє тяглося до зелених степів. Прибула з города Пріська й одняла у мене Степана.

Оришка. І чого вона чіпляється до нього, вона знає, що він жонатий.

Марія. Не розумію й сама. Ото голубочко, як у суботу прийшов Степан з заводу, я вийшла, пішла корову доїти; видоїла ото, і хожу в хату, дивлюсь: Пріська сидить у Степана на колінях і цілується з ним...

Оришка. Невже?!

Марія. Побачила ото я, хотіла кинутись до неї, але у мене закрутилась голова... опам'яталась після того не скоро...

Оришка. І сорому кат-ма у неї!

Марія. Який там сором! Видужала ото я трошки, почала Степана просити, щоб кинув Пріську звисно, дорікати почала його—так як по-

мене бити... думала, вб'є на смерть... тай вбив би, колиб не свекруха...

Оришка. Відна ви, бідна!..

Марія. Після того я аж оце тільки трохи вичухляла...

Оришка. То ж то ви так і змарніли!..

Марія. А сам уже кілька днів і до дому не показується.

Оришка. А я в неділю бачила у містечкові. Вони стояли біля крамниці—стрічки чи що купували, після того пішли до оранди. Ну, та кат з ними! Скажіть краще, де тепер ваш тато? Кажуть, що його випустили з лікарні?..

Марія. *(зітха)*. Випустили... не помогли ліки... У гаю усе блукає, мене шукає...

Оришка. Ви бачились з ним?

Марія. Не раз. Не впізнає.

Оришка. Сердешний!.. *(дивиться у вікно)* О! дядько Панас і той...

Марія. *(кинувшись до вікна)* Тато! тато! *(кидається до дверей)*.

ЯВА 4-та.

Ті-ж, Панас і Лейба.

Лейба *схвуд, постарів, голова лиса, тільки по краях щегі пасма волосся, без шапки; на ньому довгий подраний лапсердак*).

Панас. Здрастуйте.

Оришка. Здорові, дядьку.

Марія (припала на груди Лейбі). Тату! таточко! (ридаючи).

Лейба. Який я тобі тато? Тривай, тривай!.. (голос її... зараз тут чув... Де вона, моя Сара?)

Оришка. Здрастуйте, хозяйіне...

Лейба. І ти тут? Сара заховалась... усе б їй шукувати... (до Марії, котра припала до неї). Чого ти, Прісько, плачеш?

Панас (зітхаючи, до Оришки). Отак, сердешна бачиш.

Оришка. (Лейбі). Оце й вона, Сара ваша; не впізнаєте?

Лейба. Оце вона, Сара? (піднімає Марію голі і розглядає) ха-ха-ха... Справді похужа!.. Бач, тільки й худа дуже, а Сара!.. О, Сара чепуха, свіжа, повна... Моя Сара хороша... і зодягається не так...

Панас (до Оришки). Не впізнає, бач.

Оришка. Відний!

Марія (кріз сльози). Тату, це я; я, та сама Сара, покинула вас утекла... зрадила вірі... стить...

Лейба. Знов її голос! (дико озирається). Так... зрадила вірі, утекла... з гоєм утекла! (отитовхнув Марію). Геть!.. геть змія... (потім хвитається за груди). Отут... отут... візьміть її, візьміть!...

Панас. Заспокойся, Лейбо, чого ти?

Лейба. Візьміть... гадюка... візьміть... Отут грудей... біля серця в'ється... (хапається за груди). А-а!.. нема, втекла вже...

Марія. Воже! За віщо я караюся? (стоїть Оришки).

Панас (до Марії). Не раз казав: не признавайся йому—спокійніш для нього.

Оришка. Лехко вам, дядьку, говорити.

Марія. Рідний же він мені, рідний!..

Лейба (заспокоївся). Чого ти, Оришко, сидишь? Вечір уже, корову час доїти, чувш! Іди-ж мені зараз додому, а я з Сарою прийду.

Оришка. Та що ви це таке... (схаменувшись). Слухаю, хозяйіне... Зараз оце і іду.

Лейба (до Марії). Чого, молоднице, така засмучена? Степан де?

Марія. Не знаю.

Лейба. Не плач, не сумуй, він прийде... прийде... (до Панаса рантково) Прощайте! треба Сару знайти... Йосель, молодий приїхав... (Іде до дверей. Панас і інші за ним).

Панас (Марії). Не ходи... зостанься... заспокойся...

Марія. Я трішки, трішки проведу...

Оришка. Справді не йдіть.

Панас. Що тобі прибуде від того? (Усі вийшли за Лейбою; котру годину тиша).

ІВА 5-та.

Степан (н'яний). Тьфу... Зразу жидівський дух чути!.. В хату не наворачайся... (сідає біля столу, павза). Хм... Три дні проплутався з Пріською... Любить же, любить, проклята, а не піддається!.. Ну! (б'є кулаком об стіл. Павза). Я, каже, хочу одна тебе кохати... з жидівкою ділитись не хочу... Що б не було, каже, жидівки... (павза). І не буде, слово й амінь! (б'є

знову об стіл). Підмов, говоре, Марію, ш
з дитиною порішила, тоді її засудять, а
поберемось. Так! (пава). Маріє, жидівко, і
сюди!.. До мене підійди, чуєш! (пава). П
ходь, говоре, сьогодні, до гаю і там тобі с
жу: або буду твоя, або ж на віки проща
Звісно будеш моєю... брешеш, будеш!.. (ви
ково намацав ніж на столі і стука ним
стіл). Силою примушу, а таки будеш моєю
Марію заріжу, а тебе добуду! (оглядаєт
нема, втекла... (пава). А! так, так... порі
з жиденям... утечу... вина впаде на Мар
так, так... (думає).

ЯВА 6-та.

Степан і Марія.

(Марія увиходить, побачила Степана з ножем
руках і зупинилась біля дверей).

Степан. Шпигнути раз і Пріська моя! (Кидаєт
до коліски і заміряється ножем).

Марія. (Кинулась до нього і вихопила ножа, н
мовито кричить). Ой, рятуйте, рятуйте!

Степан. Га?! Це ти?! А, чарівнице проклята,
силою штовхнув її). Уб'ю, иродова дупе!

Марія (зихищаючи дитину). Убий, убий мен
дитини не руш!.. не дам!!

ЯВА 7-ма.

Ті-ж і Кулина.

Кулина. Знов колотнеча? З'явився вже, в
цього, п'яниці!..

Степан (дуже). Мовчіть мені! Не подивлюсь, що
мати!..

Марія. Мамо, він дитину хотів зарізати... з но
жем кинувся... я одняла!..

Кулина. Зарізати?!

Степан. Г-а-а... падлюка!.. дитину... жиденя по
гане—заріжу... усіх заріжу!..

Кулина. Ах ти п'яниці, харцизе!.. Ач до чого
допився! людей різати!..

Степан. Поріжу, поріжу!.. Спалю... Хату спалю...
свою хату... Вона, жидівка, запоганила... (до
Марії). Геть, погана, з моєї хати, геть, бо
спалю!

Марія (чудно). Добре... піду...

Степан. Дивись же, щоб і духу твого не було!
розлучнице, чарівнице! (хутко пішов).

Кулина. Що ти йому скажеш, га? ох... ох... по
бігти до волости, бо чого доброго піднале ще.
п'яному море по коліна... ох... ох... (пішла)
попросю, нехай візьмуть переночувати до во
лости (пішла).

ЯВА 8-ма.

Марія (одна, котру годину стоїть біля коліски
мовчки). Жене... Куди-ж ми, сину, підем? до
кого прихилимось? Хто-ж нас привітає? Для
усіх, для усіх ми чужі а тобою! (Павза). У
цій хаті і трупові нашому нема місця, нема...
у нас, сину, родина є... рідная хатина, котра
мене ростила, та до розуму не довела... вона,
привіта нас як рідних, радітпме нам! (Павза).

(Хутко кинулась до скрині і почала виймати одєжину, в котру була зодягнена у 1-й дії) одїй одєжині я з рідної хати втекла і в одєжині повернусь до неї... (Ридаючи прибігає до колиски). Дитино моя, сину мій безталанний, що мені з тобою робити...

З а в і с а.

ДІЯ П'ЯТА.

Обстановка та-ж, що і в 1-ій дії, але гай занехаяний, млин і хата поруйновані; вікна в хаті побиті. Ранок похилився, дах на хаті в деяких місцях, попровальювався. Ніч. Далеко за лаштунками чути гуртову пісню. Під час усієї дії пісня то затихає то знову чути.

ЯВА 1-ша.

Пейба (стоїть на кону, озираючись). Саро, Саро, де ти? (Павза). Оришко, а йди лиш сюди! Н Оришки нема! Куди це вони поділися? Ніч, а їх нема!.. (озирається). Сьогодні я чув її голос... голос чув, самої не бачив.. Жартує в старим батьком, хе-хе-хе... (Пішов, гукаючи). Саро!.. Саро!..

ЯВА 2-га.

Пісська. (ще за коном). Кахи! Кахи—п! (увіхоче). Нема. Невже й не прийде? Може розмняк, розкиє коло вихрестки? У нього серце—ганчірка! (Сідає на колоді біля млину). Брепе, прийде! Не так я його закрутила, щоб не прийшов. (Замислилась). Сама не думала, й не

гадала, що зумію так закрутити його!.. Жиди
зовсім зненавидів, за мною тільки й зой
Певен в тім, що я його кохаю, ха-ха-ха..
вороже лютий, минулось те кохання, кри
узялося... Зосталось призи́рство, та по
Прикидатимусь закоханою в тебе до тієї
лини, поки тим пекельним коханням не до
того, що одного з вас або в ланцюги заку
або-ж хто небудь з вас смерть собі запо
О, тоді я буду весела, щаслива!.. Тоді
призи́рством наплюю на тебе, та й знов у
род подамся. *(па́вза)*. Що за знак? Може
той бік греблі дожида мене? *(пішла)*. Ка
кахи—и!..

ЯВА 3-тя.

Марія. *(зодягнена так, як була у першій ді
лосья розпущене. Іде тихо, озирається)*.
рідний куточок і дорога хатина! *(розглядає)*.
Як усе занехаяно, поруйновано... А ти, хат
дорога колиско, що з тобою сталося? Зажу
лась, похилилась... сумна стала... Я, я
разруйнувала... прости ж... прости м
Ох, дорого я відплатила за зневагу, за
дячність до тебе... і моє життя злая доля
крутила, поруйнувала, насміялась наді
віддячила за все, за все, що я зробила.
вітай же мене, хатино, в останній раз при
до себе. *(Іде до ганку і зупиняється)*. Бать
батька побачити, почути од його слово,
слово прощення і тоді спокійно по
(зітха) Ні, не простить, ні *(замислившись)*.
Що-ж з дитиною буде?

ЯВА 4-та.

Марія, Степан і Пріська.

Степан *(за лаштунками)*. Кахи!..
Пріська *(те ж)*. Кахи—и!..
Марія *(стрепенулась)*. Іде хтось! *(Стає за при
чілок хати)*.
Степан *(увиходе, обнявшись з Пріською)*. Говори,
довго ти мучитимеш мене?
Пріська. Чим же я тебе мучу?
Марія. Його голос!
Степан. Будь моєю на віки!
Пріська. *(зітха)*. Рада-б, так ти невільний.
Степан. Пусте! Сядемо! *(сідають на колоді)*.
Пріська. Для мене не пусте.
Марія. Він! З Пріською!! *(Прислухається)*.
Степан. Що-ж мені робити?
Пріська. Не знаю. Я на цім тижневі у город
поїду.
Степан. Врешеш, ти не поїдеш.
Пріська. Ба ні, поїду.
Степан. Я не пущу тебе!
Пріська. Я і не питатиму.
Степан. Чого тобі ще треба від мене? Бачу, що
ти не кохаєш, а тільки дратуєш мене.
Пріська *(залицяється і зітха)*. Коли-б не кохала,
то не терпіла-б глуму від людей і лаячки від
матері..
Степан *(цілуючи її)*. Згоджуєшся, га?
Марія *(тихо)*. А-а!
Пріська. Казала-ж, що без пона не буде діла.

Степан. Ти знов за своє! Порадь-же, порадь, мені дяти?

Пріська. Я вже раяла... Невже забув? Під жидівку, щоб...

Степан. Дитину загубила?

Пріська. Еге!

Степан. Підмов... мати-ж вона... жалко їй...

Пріська. Коли щиро кохає, то...

Степан. Я оце сам трехи не порішив, та Марі не дала... потім і радий був, що од гріха вела вона мене.

Пріська. Ха-ха-ха... Гріх... хіба-ж воно ти чи як?

Степан. Звісно, батько я йому...

Пріська. Ха-ха-ха... Похоже...

Степан. Ну, не говори дурниць! (обніма її).

Пріська. (цілуючи Степана). Так, Степаночу, не прийшлося нам пожити вкупі (зітха).

Степан. Ех, Прісю, Прісю, ти й себе мучиш мене! Чом нам не жити вкупі? Поїдем у род, я діло знайду, паймусь, ти хааяй жінкою будеш у мене.

Пріська. Без попа страшно. (зразу). Ха-ха-х

Степан. Чого ти регочеш?

Пріська. Згадала, які ви усі дурні... Ха-ха-х

Степан. Що таке?

Пріська. Ха-ха-ха... Батько, каже... Ха-ха-х
Усе село говорить, що то не твоя дитина!

Степан. Як-то не моя?!

Пріська. Звісно, Іоселева.

Степан. Що?!

Пріська. І руде таке... Іосель же молодий...
кни був. (Марія не може втримати себе,

дається бігти до них, але потім стримується, хутко повертається і йде в хату].

Степан. Та що бо ти говоришь? Звідки це ти взяла? [За лаштунками чути гомін].

Пріська. Сюди йдуть!

Степан. Ще й з лихтарем. Ходім звідціль.

Пріська. Ходім за греблю (пішли).

ЯВА 5-та.

Панас, Кулина і Оришка.

Панас (попереду з лихтарем). Давно побігла?

Кулина. Та оце—о, недавно... Ох... ох...

Оришка. Я вже не застала її дома, та й побігла до вас.

Панас. Куди-ж би вона подалась?

Кулина. Хто його зна! Прийшла ото я з волости, а вона стоїть розпатлана, у жидівській одежині... Вхопила дитину на руки, поцілувала мене, та й говорить: „Прощайте мамо, на віки“...

Панас. Щоб ще чого не заподіяла собі, хай Бог боронить!

Кулина. Я до неї: що ти, говорю, Бога побійся! А вона: „Ні, говорить, не хочу заїдати чужого віку“. Ох... ох... Насилу, насилу дитину одіяла у неї, а вона, неначе божевільна, кинулась а хати... вітром понеслась... Прийшла ото Оришка, так я послала до тебе.

Панас. Може бродить де!

Оришка. Чи не в став кинулась, боронь Боже!

Кулина. Чого доброго... Ох... ох... Вже пікуди бідній терпіти було...

Панас. Од такого чоловіка без вісти забіжи Деж її шукати?

Кулина. Еге... У неї одна дорога, а у нас сять.

Оришка. Подивимось, дядьку, ще в хаті.

Панас. Чого вона в порожню хату забреде?

Оришка. Подивимось, десь-же треба шукати.

Панас. Ходім, подивимось, *[ідуть в хату]*.

Кулина *[в хаті, несамовито]*. Ой, Боже-ж Боже!

Панас *(в хаті)*. Подерж. Оришко, лихтаря... одріжу шворку, та на свіже повітря винеси її... Може, Бог дасть, очуняє... ще темн *(пауза)*. *(Панас і Оришка виносять Марію-кладуть посеред кону. Кулина голосить)*.

Панас *[прислухається до серця]* Ні, вже... *[голоси]* заспокоїлась... *(утира очі)*. Відна, свята стрінище!

Оришка. *[потихеньку плаче]*.

ЯВА 6-та.

Ті-ж, Степан, позаду Пріська.

Степан. Хто це тут? Що скоїлось?

Панас. Подивись... Подивись, що ти наробиш заувіре!

Степан. Марія?! Що з нею?!

Панас. Нічого... бачишь... тебе прийшла шукати знайшла...

Степан. Умерла?.. Повісилась? *[стоїть скам'янілий]*.

Панас *(тихо)*. Добився таки свого?

Степан. Що? Ні... ні... вона жива... повинна жити! *[кидається до труну]*. Маріє, Марієчко! Усміхнись... заговори... *[припада до неї]*. Я-ж до тебе вернувся, мене одурманено. Поглянь на мене, заговори...

Панас. Замовкла... на віки замовкла...

Степан. Маріє... прокинись, поглянь на мене.. розкрий оченята... Я не покину тебе!

Пріська. *(пекельно регоче)*! Ха-ха-ха... *[побігла]*.

Панас *[обвернувся]*. Чуєш?—То в пеклі регочуть і радіють, що твоя душа їхня буде.

Степан. Мамо!.. люди добрі, карайте мене, вбийте, вбийте та поховайте разом з нею... *(Риди, припадаючи до мертвої)*.

Панас. Іди собі, душогубе, звідкіль прийшов: пізно вже каятися. Ти не варт того, щоб тебе й поховали разом з нею... Ти одірвав її од батька, од віри і примусив померти наглою смертю... Бог тебе за це покарає!..

Степан. Боже, Боже, що я наробив?!

Кулина *[голосить]*. Дитино моя, донечко моя люба, на кого-ж ти мене покинула... сина си-ротою залишила!..

ЯВА 7-ма.

Ті-ж і Лейба.

Лейба. Що тут за гармидер? *(підходе)*. Чого ви сюди прийшли? А Сарі не бачили? Вона дома вже?

Панас. Дома, Лейбо, прийшла... Ось вона...
Лейба. (побачивши її, кинувся до труну). Сіда!
Дочко! (цілує). Вона спить... Не говоріть,
розбудите... у неї голівка болять... Не гомо-
ніть... Шш!.. (Сіда біля труну, колише і на-
вугує) А-а-а!... А-а-а!..

Завіса..

К І Н Е Ц Ь.

Того-ж автора п'єси

а) друкуються другим виданням:

Душогуби, др. на 5 дій

Мати-Наймичка, др. на 4 дій

Пропечатали, жарт на 1 д.

третім виданням:

Борці за мрії (Кайи і Авель), др. на 4 д.

б) готуються до друку:

Золоті кайдани, др. на 5 д.

Дорогою ціною, др. на 5 д.

Чаклунка, др. на 5 д.

За віру і Край, др. на 5 д.

Седом, Ком. на 4 д.

Прочинок (Земля і воля) малюн. на 4 д.

Кохайтесь чорнобриві, та не з москалями..

др. на 5 д.

Пугало, жарт на 1 д.
